

Кепілдік міндеттемелерімен байланысты дауларды шешу барысында заңды қолдану туралы

Күшін жойған

Қаулы Қазақстан Республикасы Жоғарғы Соты Пленумы 1995 жылғы 4 тамыз N 4. Күші жойылды - ҚР Жоғарғы Сотының 2008 жылғы 22 желтоқсандағы N 28 Нормативтік қаулысымен.

Ескерту. Қаулының күші жойылды - ҚР Жоғарғы Сотының 2008 жылғы 22 желтоқсандағы N 28 Нормативтік қаулысымен.

Осы санаттағы дауларды шешудің сот-төрелік тәжірибесін қорытындылау соттардың кепілдік заңдарын негізінен дұрыс қолданатындығын айғақтады. Бұл орайда, төрелік соттар жер, сыртқы сауда, банкілер және банк қызметі, кеден және т.б. туралы заң және түрлі заңдылық актілеріне енгізілген кепілдік нормаларын қолданады.

Сонымен бірге, сот жұмысында осы санаттағы істер бойынша әділ соты жүзеге асыру сапасын төмендететін кемшіліктер бар. Бұған кепілдік қатынастарын реттейтін заңдағы ақтаңдақтар да өз ықпалын тигізеді.

Істерді тыңдауға тиісті түрде дайындамау; іс жағдайларын толық зерттемеу; кепілдік жөніндегі қатынастарды реттейтін заң актілерін дұрыс қолданбау; процессуалдық заң нормаларын сақтамау жағдайлары орын алған.

Сот-төрелік тәжірибесінің біркелкілігін қамтамасыз ету мақсатымен "Қазақстан Республикасының төрелік соты туралы" Заңының 26 бабын басшылыққа ала отырып, сот түсініктемесі ретінде Қазақстан Республикасы Жоғары Төрелік Сотының Пленумы

қаулы етеді:

1. Қазақстан Республикасының жаңа Азаматтық кодексі (Жалпы бөлім) К941000_ енгізілгенге дейін туындаған кепілдік қатынастарымен байланысты дауларды шешкен кезде төрелік соттар "Кепілдік туралы" Қазақстан Республикасы Заңын, банк кепілдігімен байланысты қатынастар бойынша 11.01.90 жылдан кейін қабылданған Қазақстан Республикасының Конституциясына және заң актілеріне қайшы келмейтін бөлігінде КСР Одағының және одақтас республикалардың Азаматтық заң негіздерінен тиісті нормаларын, сондай-ақ КСР Одағының және одақтық республикалардың Азаматтық заң негіздеріне және Қазақстан Республикасының 01.01.90 жылдан кейін қабылданған заң актілеріне қайшы келмейтін бөлігінде Қазақ КСР Азаматтық кодексін басшылыққа алғаны жөн.

Аталған заң актілерін даулы құқықтық қатынастардың пайда болу уақытында , меншік түрі мен нысанына байланысты, "Меншік туралы", "Кәсіпорындар туралы", "Шаруашылық серіктестіктер және акционерлік қоғамдар туралы" Қазақстан Республикасы заңдарының тиісті нормаларын ескере отырып қолданған жөн.

2. Төрелік соттар, егер несие беруші қарызды өндіріп алу және оны кепілге салынған мүлік бағасынан қанағаттандыру туралы талаптарын мәлімдесе, онда екі талапты қанағаттандыру кезінде шешімде өндіріліп алынатын қарыздың мөлшері туралы, сондай-ақ ол мүлікті міндетті түрде сипаттамасымен (мүлік аты, оның өзіндік белгілі қасиеттері, саны, тұрған орны және т.б.) оның қорытындылар болуы керек екендігін ескеруі керек.

3. Талапкер заң бойынша іс жүзінде кепілдікпен қамтамасыз етілген қарызды тек өндіріп алу туралы талап етсе, егер қарыздар төлеуге қабілетсіз болса, төрелік сот несие берушінің арызы бойынша қарызды кепілге салынған мүлік бағасынан қанағаттандыруға құқылы.

Сонымен бірге кепілдік міндеттемелерінен туындайтын дауларды қараған кезде, заңға сәйкес кепілдік болғаннан кейін қарыздар кепілдікпен қамтамасыз етілген міндеттемелерін орындамаған жағдайда несие беруші (несие ұстаушы) кепілге салынған мүлік бағасынан басқа несие берушілердің алдында бірінші кезекте қанағаттандырылуға құқылы екендігін ескеру керек. Бұл орайда несие ұстаушының кепілдік затын сатуға айрықша құқығын қолдануы Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің 51 бабында бекітілген төлемдер кезектілігін ескере отырып болуы мүмкін.

4. Заңның мәні бойынша іс жүзіндегі кез келген міндеттеме кепілдікпен қамтамасыз етіле алады. Азаматтық айналымнан алынбаған, Қазақстан Республикасы заңына сәйкес одан өндіріліп алу рұқсат етілген, кез келген мүлік (кәсіпорындар, ғимараттар, құрылыстар, жабдықтар, басқа өндірістік қорлар, бағалы қағаздар, ақша қаржылары, мүліктік құқықтар және т.б.) кепілдік заты бола алады.

Сонымен қатар, кепіл құқығы келісім бойынша болашақта қарыз беруші меншігіне (толық шаруашылық жүргізуіне) түсетін мүлікке тарауы мүмкін.

Қарыздың өзі және үшінші жақ (зат тапсырушы) кепілдік беруші ретінде бола алады.

5. Кепілдік міндеттемелерімен байланысты талаптарды қараған кезде соттар кепілдік берушінің салынған мүлікке меншік немесе толық шаруашылық жүргізу құқығы бар екендігінің дәлелдерін тараптардан сұратқаны жөн. Бұл орайда ұсынылған дәлелдері шаруашылық жүргізуші кепілдік беруші-субъектілердің қызметін меншік түріне және нысанына байланысты реттейтін тиісті заңдар нормаларын сәйкес бағаланғаны жөн.

6. Заң талаптарына сәйкес кепілдік туралы шартта тараптардың аты, тұрған жері, (тұрғылықты жері), кепілдік түрі, кепілдікпен қамтамасыз етілген талаптың мәні, оның мөлшері мен орындау мерзімі, тізім, кепілге салынған мүліктің бағасы мен тұрған жері, сондай-ақ басқа да тараптардың бірінің мәлімдемесі бойынша кепілдік туралы шартта келісімге жетумен байланысты жағдайлар көрсетілуі керек. Қазақстан Республикасы АҚ 307 бабында аталған қажетті жағдайлардың бірінің кепілдік туралы шартта болмауы оны заңсыз деп тануға негіз болады.

7. Төрелік соттар міндетті түрде нотариалдық куәләндыру және тіркеу қажеттілігі бөлігінде Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің (Жалпы бөлім) 308 бабының кепілдік туралы шарт талаптарын сол заңда көзделген ретте басшылыққа алуға тиіс. Бұл талап мүлкі жеке тұлғалардікі болып табылатын құрылтайшылардың (қатысушылардың) салымдары арқылы құрылған колхоздарға, ұжымдық кәсіпорындарға, кооперативтерге, шаруашылық серіктестерге, акционерлік қоғамдарға тарамайды. Бұл орайда, заң актілері колхоздардың, ұжымдық кәсіпорындардың, кооперативтердің, шаруашылық серіктестіктердің, акционерлік қоғамдардың және басқа да мемлекеттік емес заңды тұлғалардың, оның ішінде мүлкі жеке тұлғалардікі болып табылатын құрылтайшылардың (қатысушылардың) салымдары есебінен құрылғандары заңды тұлғалардың (азаматтардың емес) мүлкін жеке меншігіне жататындығын ескеру қажет.

8. Кепілдік міндеттемелерімен байланысты дауларды шешкен кезде төрелік соттар кепілдік жөніндегі қатынастар кепілдік туралы шарт бекітілген кезден бастап, ал шарт тіркелуге жататын жағдайларды шарт тіркелген кезден бастап, туындайтындығын ескеруі керек. Сонымен қатар, шартқа немесе заңға сәйкес кепілдік құқығы оған кепілдік затын тапсырған кезден бастап, ал, егер ондай тапсыру шарт бекіткенге дейін болса, онда келісім бекіткен кезден туындайды.

Сондықтан, мүлік ипотекасынан туындайтын дауларды қараған кезде, төрелік соттар Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің (Жалпы бөлім) нормаларына сәйкес тараптардан кәсіпорындарды, құрылыстарды, ғимараттарды, үйлерді, көп пәтерлі үйлердегі пәтерлерді, көлік құралдарын және басқа объектілерді тіркейтін органдар берген құжаттарды талап етуі қажет.

9. Соттар кепілдік берушінің, егер шартта немесе заң актілеріне басқасы көзделмесе, негізгі міндеттемеге талап ету мерзімі келген кезде кепілдік затын өндіріп алу туралы арыздануға құқы бар екендігін ескеруі керек. Қарыздар кепілдікпен қамтамасыз етілген міндеттемелерінің бір бөлігін орындаған кезде де кепіл ұстаушының кепілге салынған барлық мүлік құқығы сақталады.

Сонымен бірге, кепіл талаптардың нақты қанағаттандыру кезіндегі (проценттерді қоса), орындауды кейінге қалдыру салдарынан шығындарды өтеу,

айып пұлдар (штраф, өсім), сондай-ақ кепілге салынған мүлікті ұстау жөніндегі шығындарды өтеу көлемінде қамтамасыз етілетінін ескеруі керек. Егер кепілге салынған мүлікті сатудан түскен сома кепілдік ұстаушының талаптарын өтеуге жетпесе, онда ол, егер шартта немесе заң актілеріне басқа сілтеме болса, азаматтық процессуалдық заңда көзделген кезек бойынша жетіспейтін соманы қарыздарын басқа мүлкінен талап етеді.

10. Кепілдік міндеттемелерімен байланысты даулар бойынша заңды тұлғалардың мүлкін өндіріп алу арызы түскен кезде, төрелік соттар бюджеттік және қазыналық кәсіпорындардың (ұйымдардың) мүлкі үшін Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексімен (Жалпы бөлім) бекітілген ерекшеліктерді ескеруі керек.

11. Төрелік соттар сотқа дейінгі дайындау ретінде қарыздардың мүлікті кепілге тапсыру жөніндегі құқықтарын анықтауға тиіс. Бұл орайда, жарғы бойынша кәсіпорынның пайда әкелетін қызмет жасауға және пайда немесе оның бөлігіне үлестіруге құқық беретін жағдайларды есептемегенде, қарыздардың шұғыл басқаруындағы мүлік, әдеттегідей, кепілге тапсырыла алмайтындығын ескеруі керек.

12. Төрелік соттың шешімі кепілге салынған мүлікті өндіріп алу туралы арыздану үшін негіз болады. Демек, төрелік соттар, қазіргі заңға сәйкес, аралық соттардың кепілге салынған мүлікті ықтиярсыз өндіріп алуды қарауға құқығы бар орган ретінде қаралмайтындығын ескеруі керек. Сонымен бірге Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі (Жалпы бөлім) кепілге салынған мүлікті соттан тыс тәртіпте сатуға рұқсат етеді және басқа тәсіл заңда нақты көзделген. Бұл ретте, сот шешімі бойынша кепілге салынған мүлікті сатудың тиісті тәртібін сақтауды дауды шешетін төрелік соты қамтамасыз етуге тиіс. Төрелік соттың шешімімен кепілдік ұстаушыға мүлікті сауда жариялаусыз тапсыруға рұқсат етілмейді.

13. Тиісті жер учаскесімен немесе оны пайдалану құқығымен тікелей байланысты кәсіпорынның, құрылыстың, ғимараттың немесе басқа объектінің кепілі ипотека деп танылады. Тиісінше, мұндай мүліктің кепілі сол жер учаскесіне құқық шарты бойынша ипотекамен бірге болуы мүмкін.

14. Жер учаскесінің ипотекасы кезінде кепіл меншігі сол учаскеде орналасқан кепіл берушінің немесе басқа адамдардың ғимараттары мен құрылыстарына тарамайды. Сонымен бірге, кепіл ұстаушыға кепіл берушінің мүлікке деген құқығы ғана емес, ол мүлікке қатысты міндеттер де өтетіндігін ескеруі керек.

Жалпы меншіктегі мүлікке кепіл міндеттемелерін қараған кезде, төрелік соттар барлық меншік иелерінің келісімін тексергені және кепіл берушінің жалпы мүліктегі үлесіне құқығын анықтағаны жөн (Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің 304 бабы).

Меншік иелерінің келісімі болмаған жағдайда, төрелік сот кепіл шарттың заңсыз деп тану туралы мәселені қарауға тиіс.

15. Кепіл міндеттемелерімен байланысты дауларды шешу барысында, төрелік соттар заң бұзушылыққа жол берген ұйымдар мен кәсіпорындарға жеке ұйғарымдар мен ұсыныстар шығару, құқық қорғау органдарына кінәлі адамдарды жауапқа тарту туралы мәліметтер жіберу, олардың туындауына ықпал ететін себептер мен жағдайларды үнемі анықтау мақсатымен, сондай-ақ төрелік соттардың құқық қолдану тәжірибесін жетілдіру үшін, осы санаттағы даулар бойынша сот тәжірибесінің қорытындыларын шығару арқылы алдын алу жұмыстарының тиімділігіне және мақсаттығына қол жеткізуі тиіс.

© 2012. Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің «Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институты» ШЖҚ РМК